

DET KONGELIGE
KULTURDEPARTEMENT

Prop. 135 L

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i lov om folkebibliotek

Innhold

1	Hovedinnholdet i proposisjonen	5	7	Andre endringer	16
			7.1	Innledning	16
2	Bakgrunn for forslaget	5	7.2	Høringen	16
2.1	Innledning	5	7.3	Departementets vurdering	
2.2	Sammendrag av høringsforslagene	7		og forslag	17
3	Formålsparagrafen	8	8	Harmonisering av	
3.1	Gjeldende bestemmelse	8		bestemmelser for	
3.2	Høringen	8		folkebibliotek og bibliotek	
3.3	Departementets vurdering og forslag	8		i universitets- og	
4	Organisering og drift av		8.1	høgskolesektoren	17
	kommunale bibliotek tjenester	9	8.2	Bakgrunn	17
4.1	Gjeldende bestemmelse	9	8.3	Høringen	18
4.2	Høringen	9		Departementets vurdering	
4.3	Departementets vurdering			og forslag	18
	og forslag	9	9	Merknader til de enkelte	
5	Kompetansekravet	10		bestemmelsene	18
5.1	Bakgrunn og gjeldende regler	10		Forslag til lov om endring i lov	
5.2	Høringen	11		om folkebibliotek	20
5.3	Departementets vurdering				
	og forslag	12			
6	Fylkesbibliotek –				
	folkebibliotekloven kap. III	13			
6.1	Bakgrunn og gjeldende regler	13			
6.2	Høringen	14			
6.3	Departementets vurdering				
	og forslag	15			

DET KONGELIGE
KULTURDEPARTEMENT

Prop. 135 L

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i lov om folkebibliotek

*Tilråding fra Kulturdepartementet 26. april 2013,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Hovedinnholdet i proposisjonen

Kulturdepartementet legger med dette frem forslag til endringer i lov 20. desember 1985 nr. 108 om folkebibliotek.

Lovforslaget er en oppfølging av St.meld. nr. 23 (2008-2009) *Bibliotek. Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* (bibliotekmeldingen).

I meldingen viser regjeringen til at det er behov for utvikling i biblioteksektoren mot mer robuste og omstillingsdyktige bibliotek, som kan tilby alle innbyggerne bedre bibliotek tjenester. Det ble varslet at Kulturdepartementet ville vurdere endringer i folkebibliotekloven for å legge til rette for en slik utvikling.

Departementet foreslår en rekke endringer i loven. Formålsparagrafen foreslås justert, slik at bibliotekenes formidlingsansvar og møteplassfunksjon lovfestes. Folkebibliotekloven § 4 foreslås justert, slik at kommunenes frihet til å organisere sine bibliotek tjenester på den mest hensiktsmessige måten tydeliggjøres. Bestemmelsen vil fortsatt fastslå at alle kommuner skal ha folkebibliotek. Det foreslås å beholde krav om at biblioteksjefen skal ha bibliotekfaglig kompetanse, og beholde adgangen til å gi fast dispensasjon fra kravet dersom det ikke har meldt seg kvalifisert fagutdannet søker. Videre foreslås det endringer i bestemmelsene om fylkesbibliotek, for bedre å legge til rette for en utvikling av fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør.

Det er også foretatt en oppdatering av lovteksten uten innholdsmessige endringer, med sikte på å forenkle regelverket. Det foreslås dessuten mindre språklige endringer i lovteksten.

2 Bakgrunn for forslaget

2.1 Innledning

Regjeringens bibliotekpolitikk er skissert i St.meld. nr. 23 (2008-2009) *Bibliotek. Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* (bibliotekmeldingen), som ble lagt frem i 2009. I meldingen ble det vist til at det er behov for å utvikle mer robuste og omstillingsdyktige bibliotek som kan tilby alle innbyggerne bedre bibliotek tjenester. Det ble varslet at Kulturdepartementet ville vurdere endringer i folkebibliotekloven for å legge til rette for en utvikling av biblioteksektoren i tråd med prinsippene i meldingen. Stortinget sluttet seg til forslagene i meldingen, jf. Innst. S. nr. 320 (2008-2009).

Kulturdepartementet sendte forslag til endringer i folkebibliotekloven på høring 8. april 2012, med høringsfrist 8. juni 2012.

Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser, i tillegg til departementene, fylkeskommunene og kommunene:

Abelia
Akademikerne
Bibliotekarforbundet

Biblioteksentralen A/L	Vest-Agder fylkeskommune
BIBSYS	Vestfold fylkeskommune
Bokhandlerforeningen	
CRISTIN	Alvdal kommune
Delta	Arendal kommune
Den norske Forleggerforening	Bamble kommune
Elevorganisasjonen	Bergen kommune
Fagforbundet	Bærum kommune
Forbrukerrådet	Drammen kommune
Foreningen Les!	Eid kommune
Forskerforbundet	Eidsvoll kommune
Fylkesmennene	Eigersund kommune
Helseforetakene	Elverum kommune
Høgskolene	Fjell kommune
Kulturforbundet	Fjell, Sund og Øygarden kommune
KS – Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon	Fet kommune
LNU Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner	Førde kommune
Leser søker bok	Gaular kommune
Norges forskningsråd	Gjøvik kommune
Norsk Bibliotekforening	Gloppen kommune
Norsk fagbibliotekforening	Hamar kommune
Norsk kulturråd	Haram kommune
Norsk tjenestemannslag	Hemne kommune
NOKUT	Hitra kommune
Tekna	Horten kommune
Utdanningsdirektoratet	Høyanger kommune
Utdanningsforbundet	Karmøy kommune
Universitetene	Kristiansand kommune
Universitets- og høyskolerådet	Lenvik kommune
	Lillehammer kommune
	Masfjorden kommune
	Meland kommune
Det er kommet inn 121 hørings svar, og over 100 av dem med innholdsmessige merknader.	Meldal kommune
Følgende høringsinstanser hadde merknader til forslaget:	Meråker kommune
	Modum kommune
	Nedre Eiker kommune
Kommunal- og regionaldepartementet	Nissedal kommune
	Nord-Odal kommune
Norsk Kulturråd	Oslo kommune
	Radøy kommune
Akershus fylkeskommune	Randaberg kommune
Aust-Agder fylkeskommune	Rendalen kommune
Buskerud fylkeskommune	Råde kommune
Finnmark fylkeskommune	Sande kommune
Hedmark fylkeskommune	Sandefjord kommune
Hordaland fylkeskommune	Sarpsborg kommune
Møre og Romsdal fylkeskommune	Skaun kommune
Nordland fylkeskommune	Skedsmo kommune
Nord-Trøndelag fylkeskommune	Stavanger kommune
Oppland fylkeskommune	Steinkjer kommune
Rogaland fylkeskommune	Stord kommune
Sogn og Fjordane fylkeskommune	Sør-Odal kommune
Sør-Trøndelag fylkeskommune	Sørum kommune
Troms fylkesråd	Tolga kommune
	Trondheim kommune

Tynset kommune og bibliotekene i Nord-Østerdalen
Tysvær kommune
Tønsberg kommune
Vestre Toten kommune
Voss kommune
Øvre Eiker kommune
Øygarden kommune

Agdenes hovedbibliotek
Harstad bibliotek
Kristiansand kulturstyre
Tromsø bibliotek og byarkiv

Bibliotekarforbundet
Biblioteksentralen
Bibsys
Delta
Den norske forfatterforening
Fagforbundet
KS
Kulturforbundet
Norsk Bibliotekforening
Norsk Bibliotekforening region Nord-Norge
Norsk fagbibliotekforening
Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening
Skolebibliotekarforeningen
Voksenopplæringsforbundet
Ørland kultursenter

Universitets- og høyskolerådet
Høgskolen i Buskerud
Høgskolen i Oslo og Akershus
Høgskolen i Østfold
Universitetet i Bergen
Universitetsbiblioteket i Agder
Universitetsbiblioteket i Oslo
Universitetsbiblioteket i Tromsø

Følgende høringsinstanser hadde ikke merknader til forslaget:

Arbeidsdepartementet
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Fiskeridepartementet
Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
Forsvarsdepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Justis- og beredskapsdepartementet
Kunnskapsdepartementet
Landbruks- og matdepartementet
Miljøverndepartementet
Nærings- og handelsdepartementet
Samferdselsdepartementet

Østfold fylkeskommune
Hedmark fylkeskommune

Hareide kommune

Helse Midt-Norge
CRISTIN

2.2 Sammendrag av høringsforslagene

Departementets forslag til lovendring tok utgangspunkt i bibliotekmeldingens omtale av lovrevisjonen. Følgende forslag ble sendt på høring:

- Formålsparagrafen ble foreslått endret slik at den også spesifiserer krav om bibliotekenes møteplassfunksjon og formidlingsansvar.
- Folkebibliotekloven § 4 ble foreslått justert slik at kommunenes frihet til å organisere sine bibliotektenester på den mest hensiktsmessige måten kommer bedre frem. Bestemmelsen pålegger fortsatt alle kommunene å ha folkebibliotek.
- Det ble hørt to alternativer for endring av kompetansekrav til biblioteksjefer:
 - Beholde kompetansekravet og fjerne dispensasjonsmuligheten dersom det ikke melder seg en kvalifisert, fagutdannet søker.
 - Fjerne kompetansekravet, men fastsette funksjonskrav knyttet til biblioteksjefstillingen i forskrift
- Det ble foreslått en rekke endringer i bestemmelsene om fylkesbibliotek:
 - Endring av loven slik at fylkeskommunen har plikt til å ivareta regionale bibliotekoppgaver, men fjerne kravet om å ha eget fylkesbibliotek.
 - Fylkeskommunens bibliotekoppgaver knyttes til veiledning og utvikling, samt regionale bibliotekoppgaver.
 - Fylkeskommunen skal ha bibliotekfaglig kompetanse på ledernivå for å kunne gjennomføre fylkeskommunale bibliotekoppgaver.
 - Fylkesbibliotekenes plikt til å ivareta fjernlånsvirksomheten i fylket, og til å ha felles plan for anskaffelse og oppbevaring av litteratur, ble foreslått fjernet.
 - Bestemmelsen om at fylkesbiblioteket kan drive direkte utlån fra bokbuss/bokbåt ble foreslått fjernet.
 - Formuleringen om at fylkeskommunen skal gi uttalelser om fordeling av statlige midler ble foreslått fjernet.
 - Bestemmelsen som regulerer samarbeid mellom fylkesbibliotek og fylkeskommunens skoleledelse, ble foreslått fjernet.
- Det ble også foreslått enkelte tekniske endringer i lovteksten.

I bibliotekmeldingen ble det gjort en vurdering av behovet for en felles lov for alle typer bibliotek, altså både universitets- og høyskolebibliotek og folke- og fylkesbibliotek. I meldingen ble det konkludert med at ett felles lovverk ikke ville være tjenlig, men at det ved revisjon av lov om folkebibliotek skulle vurderes nærmere om det er et behov for å harmonisere regelverkene for hele sektoren.

Høringsnotatet konkluderte med at det ikke er nødvendig med harmonisert regelverk for alle typer bibliotek.

3 Formålsparagrafen

3.1 Gjeldende bestemmelse

Formålsparagrafen har stått uendret siden 1985. Den inneholder de viktigste elementene i folkebibliotekenes samfunnsoppdrag – å sikre alle fri tilgang til informasjon, kunnskap og kultur. Formidlingsoppgavene og rollen bibliotekene har som møtested og kulturarena er ikke synliggjort i den nåværende folkebibliotekloven. Slike oppgaver må anses som sentrale bibliotekfunksjoner i dagens samfunn.

3.2 Høringen

Høringsnotatet følger opp de føringene som ble gitt i bibliotekmeldingen og den etterfølgende stortingsbehandlingen av meldingen. Det er foreslått å justere bestemmelsen slik at den reflekterer de funksjoner de kommunale folkebibliotekene skal fylle og hvordan disse tjenestene skal utføres.

Det fremgår av bibliotekmeldingen at en justering av formålsparagrafen skulle utredes, særlig med tanke på bibliotekenes ansvar for aktiv formidling og deres møteplassfunksjon. I meldingen ble det også foreslått å spesifisere at digitale medier skal være en del av det materialet som skal stilles til disposisjon for brukerne.

Stortingskomiteen var positiv til at det i bibliotekmeldingen ble lagt vekt på bibliotekenes funksjon som møteplass, jf. innstillingen s. 12:

Komiteen er tilfreds med at meldingen tar til orde for å utvikle omstillingsdyktige bibliotek som kan tilby alle innbyggere bedre bibliotek tjenester. I dette ligger det at bibliotekene må tilpasse tilbudet til brukerne og utvikle kompetanse og formidlingsformer som er relevante for innbyggerne. Brukerperspektivet må være sentralt i utviklingen av bibliotekenes digitale tjenester.

Alle høringssvarene støtter departementets forslag til endring av formålsparagrafen. Blant annet skriver *Bibliotekarforbundet*:

Departementets forslag til justert formålsparagraf er en svært god beskrivelse og regulering av folkebibliotekenes funksjon og samfunnsoppdrag.

KS skriver følgende om forslaget til endringer i formålsparagrafen:

KS slutter seg til den foreslåtte endringen i biblioteklovens formål og virksomhet. [...] Det er fortsatt viktig å satse på biblioteket som en fysisk møteplass og læringsarena for hele befolkningen, særlig barn og unge samt innvandrere og minoritetsspråklige. [...] Med en teknologinøytral plattform, fanger lovendringen opp den utviklingen som har vært og legger til rette for en framtidrettet biblioteksektor.

Norsk Bibliotekforening, Kulturforbundet og Delta støtter endringen i formålsparagrafen, men foreslår i tillegg en presisering om at det bør stå i formålsparagrafen at bibliotekene er *uavhengige* arenaer. Begrunnelsen er at en slik presisering ytterligere vil styrke bibliotekenes rolle som en åpen og demokratisk arena for offentlig samtale og debatt.

3.3 Departementets vurdering og forslag

Formålsbestemmelsen fungerer godt slik den er utformet i dag. Det er likevel hensiktsmessig å justere den slik at den også reflekterer bibliotekenes funksjon som møteplass og deres ansvar for aktiv formidling av kunnskap og kultur. Det foreslås videre å tydeliggjøre lovens teknologinøytralitet, slik at det klart fremgår at digitale medier skal være en del av det materialet som skal stilles til disposisjon ved et folkebibliotek.

Forslaget til endring i formålsparagrafen vil sikre at den skaper en tydelig ramme for hvilke funksjoner og bibliotek tjenester innbyggerne i hver enkelt kommune kan forvente seg.

Den foreslåtte endringen sikrer at både den fysiske og digitale møteplassfunksjonen samt formidlingsansvar for alle typer medier, omfattes av loven ved at bestemmelsen holdes teknologinøytral.

Det er konsensus i høringen om at departementets forslag dekker de funksjoner og bibliotek tjenester som det kan forventes ved et folkebi-

bliotek. Noen høringsinstanser foreslo at det i lovteksten burde understrekes at bibliotekene er *uavhengige* arenaer for offentlig samtale og debatt. Departementet slutter seg til at bibliotekenes uavhengighet er viktig for å fylle funksjonen som en demokratisk arena, som skal være tilgjengelig for alle. Dette aspektet ved folkebibliotekenes funksjon bidrar til å oppfylle retten til ytringsfrihet, blant annet nedfelt i Grunnloven § 100, som pålegger staten å legge til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale. Det bør være klart at ingen skal kunne legge føringer på aktiviteter ved et folkebibliotek, eller innholdet i et folkebiblioteks programmering. Et folkebibliotek skal være et sted for alle kommunens innbyggere, uavhengig av politisk ståsted, religion og sosial bakgrunn. Formuleringen er knyttet til bibliotekene som uavhengig arena og det er ikke meningen at bestemmelsen skal begrense kommunenes arbeidsgiverrettigheter. På denne bakgrunn foreslår departementet at formålsparagrafen endres slik det er foreslått i høringsnotatet, og at det presiseres at folkebibliotekene skal være *uavhengige* arenaer for offentlig samtale og debatt.

4 Organisering og drift av kommunale bibliotek tjenester

4.1 Gjeldende bestemmelse

Lov om folkebibliotek § 4 første ledd lyder:

Til formål nevnt i kapittel 1 skal alle kommuner ha et folkebibliotek.

Folkebiblioteket kan drives av kommunen alene, eller i helt eller delvis driftsfellesskap med en eller flere andre kommuner, fylkeskommuner eller statlige institusjoner. Det følger av gjeldende bestemmelse at departementet kan gjøre unntak fra kravet om å ha eget folkebibliotek i en kommune dersom dette skjer som ledd i forsøksvirksomhet.

4.2 Høringen

Høringsnotatet bygger på bibliotekmeldingen, som omtaler de positive effektene av ytterligere samarbeid mellom folkebibliotek, både med hensyn til organisering og spesifikke tjenester. I meldingen oppfordres det til samarbeid med fylkesbibliotek og universitets- og høyskolebibliotek.

Bibliotekmeldingen beskriver et fragmentert og sammensatt biblioteklandskap der det er store

forskjeller mellom de kommunale bibliotek tjenestene. Mange bibliotek har innovative og gode bibliotek tjenester, samt god kompetanse. På den annen side har mange bibliotek få personalressurser og begrenset åpningstid, og en del kommuner har ikke fagutdannet biblioteksjef.

Det er viktig at loven legger til rette for kommunens frihet til å organisere sine bibliotek tjenester på den mest hensiktsmessige måten. Dagens bestemmelse legger allerede godt til rette for alternative samarbeidsformer, både med andre kommuner, fylkeskommuner og statlige institusjoner. Kommunene kan selv vurdere hvilken organisering som gir det mest optimale tjenestetilbudet til kommunens innbyggere. I høringsnotatet foreslo departementet bare mindre endringer i bestemmelsen, slik at kommunenes frihet til å organisere bibliotek tjenestene innenfor lovens rammer videreføres.

Det er kommunen som bibliotekteier som har ansvar for å utarbeide og fastsette retningslinjer for bibliotekdriften. Nasjonalbiblioteket har utarbeidet en veiledning for hvordan disse retningslinjene bør se ut, men kommunene er ikke pålagt å følge denne veiledningen. I høringsnotatet foreslår departementet å fjerne henvisningen til at departementet gir veiledende retningslinjer for bibliotekdriften.

I all hovedsak støtter høringsinstansene departementets forslag. Det er likevel noen av høringsinstansene som ønsker at henvisningen til de statlige, veiledende retningslinjene skal beholdes, for å sikre likere bibliotek tjenester til landets innbyggere. Blant andre skriver Kristiansand kommune:

Med de store ulikheter det er kommunene imellom, mener Kristiansand kommune det fremdeles vil være viktig å ha veiledende retningslinjer for bibliotekene for å sikre god kvalitet.

Noen høringsinstanser mener også at i tillegg til å fastsette retningslinjer for biblioteket, bør kommunen ha plikt til å vedta aktivitetsplan og plan for samlingsutvikling.

4.3 Departementets vurdering og forslag

Departementet har merket seg at de fleste høringsinstanser enten ikke har merknader til forslaget eller i hovedsak støtter det.

Det er viktig at loven reflekterer at bibliotek tjenester er et kommunalt ansvar. Den enkelte kommune må stå fritt til å organisere sine bibliotek tjenester på den måten den selv finner mest

hensiktsmessig. Kommunen kan ikke organisere seg bort fra at det er et kommunalt ansvar å sørge for at kommunenes innbyggere får et godt bibliotektilbud, som oppfyller de grunnleggende krav som oppstilles i loven.

Departementet foreslår å fjerne setningen [d]epartementet kan gjøre unntak fra første ledd for forsøksvirksomhet. Muligheten til å få unntak fra kravet om at alle kommuner skal ha folkebibliotek kom inn i loven i 2003, som en oppfølging av forslagene i St.meld. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*. Hensikten med lovendringen var å stimulere til mer samarbeid over kommune- og fylkesgrenser og legge til rette for utprøving av nye samarbeidsmodeller. I de ti årene dette har vært en mulighet har det ikke kommet en eneste søknad om slikt unntak. Loven åpner dessuten allerede for en rekke forskjellige samarbeidsmodeller. Departementet mener derfor bestemmelsen er unødvendig.

Et av siktemålene med denne lovrevisjonen har vært å rydde opp i lovteksten. Lovteksten bør bare reflektere reelle plikter. Det er viktig at loven er klar på hvilket ansvar og hvilke plikter som påligger kommunen og at loven ikke tilsynelatende pålegger en plikt til å følge en veiledning som ikke eksisterer. Oppryddingen innebærer blant annet at departementet foreslår å fjerne bestemmelser i loven som har frivillig karakter. I henhold til folkebibliotekloven § 4 tredje ledd skal kommunen fastsette reglement for folkebiblioteket på grunnlag av veiledende retningslinjer som departementet gir for bibliotekdriften. Departementet foreslår å fjerne siste leddsetning om veiledende retningslinjer, da det er frivillig om kommunen ønsker å følge dem eller ikke. Det er viktig at det kommer tydelig frem av lovteksten at det både er en kommunal rettighet og plikt til å utarbeide og fastsette retningslinjer for egen bibliotekdrift, innenfor rammene av folkebibliotekloven. Staten kan fremdeles utarbeide en veiledning for hvordan slike retningslinjer kan og bør utformes, som ledd i gjennomføringen av en nasjonal bibliotekpolitikk. Slike veiledende retningslinjer vil i fremtiden bli utarbeidet i den grad det er hensiktsmessig.

5 Kompetansekravet

5.1 Bakgrunn og gjeldende regler

5.1.1 Innledning

Det følger av folkebibliotekloven § 5 at alle kommuner skal ha fagutdannet biblioteksjef. *Forskrift*

av 5. januar 1987 nr. 3 om personale i kommunale folkebibliotek regulerer hva slags utdanning som kvalifiserer til fagutdannet biblioteksjef. Det er også gitt veiledende retningslinjer for annen faglig kompetanse som oppfyller kvalifikasjonskravet til fagutdannet biblioteksjef. Forskriften § 3 inneholder nærmere bestemmelser om dispensasjonsadgang, dersom kommunen ikke får fagutdannet søker til utlyst biblioteksjefstilling. Det kan i første runde dispenseres for to år, forutsatt at den som tilsettes gjennomgår et innføringskurs. Dersom det heller ikke melder seg kvalifisert søker etter ny utlysning etter to år, kan det gis varig dispensasjon forutsatt at tilsatte gjennomgår et utdanningsopplegg i regi av Nasjonalbiblioteket. I tillegg er det i forskriften § 4 en særlig dispensasjonsadgang for kommuner med godt utbygget bibliotek-tjeneste og bred bibliotekfaglig kompetanse.

Kompetansekravet til biblioteksjefene ble innført med folkebibliotekloven fra 1971. Det er videreført i gjeldende lov fra 1985. Fra 1972 til 1985 var kravet knyttet til kommuner med over 8000 innbyggere. Både Danmark og Finland har tilsvarende krav til kompetanse i folkebibliotekene. I 1985 var dispensasjonsordningen primært for kommuner med under 3000 innbyggere.

Ultimo 2012 var det 307 kommuner som hadde fagutdannet biblioteksjef, mens 122 ikke hadde det. De 122 kommunene uten fagutdannet biblioteksjef er kommuner med færre enn 5000 innbyggere. Totalt er det bare mellom 5–7 pst. av befolkningen som bor i en kommune der folkebiblioteket har biblioteksjef uten bibliotekfaglig utdanning. 62 kommuner har dispensasjon fra kompetansekravet.

Behovet for fagkompetente biblioteksjefer har vært og er fortsatt vurdert som viktig og grunnleggende for at folkebibliotekene skal kunne utvikles og være aktuelle også i fremtiden. Biblioteksjefens oppgave er å legge til rette for en mest mulig samordnet og helhetlig bibliotek-tjeneste. Biblioteksjefens ansvarsområder spenner mellom kjerneområder som informasjonssøking og kunnskapsorganisering, aktuell formidling med brukerfokus, administrative oppgaver og planlegging av teknologisk strategi sett i sammenheng med utvikling av innovative bibliotek-tjenester. I tillegg skal en biblioteksjef kunne sette folkebibliotekets rolle inn i en større sammenheng som samfunnsaktør, der biblioteket ofte inngår som en del av kommunalt og regionalt planverk. Kravet om fagutdanning skal også bidra til effektiv ressursutnytting og sikre lokale basisfunksjoner i et nasjonalt nettverk.

5.1.2 Oppgavefordelingsmeldingen

Overordnet for kommunal organisering og drift er de kommunalpolitiske prinsippene om autonomi og selvstendighet. Dette er utgangspunktet i St.meld. nr. 31 (2000-2001) *Kommune, fylke, stat – en bedre oppgavefordeling* (oppgavefordelingsmeldingen). Prinsippene går ut på at kommunene skal gis størst mulig fleksibilitet med hensyn til å organisere sine tjenester. Dette begrunnes med at «når kommunesektoren er tillagt ansvaret for å løse en oppgave, vil kommunene og fylkeskommunene også være ansvarlige for å ansette nødvendig og tilstrekkelig personell med adekvat kompetanse for å løse oppgaven». I vedlegg 5 til meldingen ble det foreslått at Kulturdepartementet ville fremme forslag om at kravet om fagutdannet biblioteksjef skulle fjernes.

I 2003 fulgte departement opp oppgavefordelingsmeldingen gjennom et høringsnotat hvor det ble foreslått å fjerne kompetansekravet. Høringsrunden viste at det var stor motstand i biblioteksektoren mot å fjerne dette kravet. Departementet valgte derfor å beholde kompetansekravet til konsekvensene av å fjerne det var bedre utredet. Departementet ønsket også å se saken i sammenheng med utviklingen mot det sømløse biblioteket, jf. Ot.prp. nr. 82 (2002-2003) *Lov om endringer i lov 20. desember 1985 nr. 108 om folkebibliotek*. Stortinget sluttet seg til departementets synspunkt, jf. Innst. O. nr. 125 (2002-2003).

5.1.3 Bibliotekmeldingen

I bibliotekmeldingen fremhevet regjeringen god bibliotekfaglig kompetanse, som et bærende element i utviklingen av gode bibliotek tjenester. Samtidig mente regjeringen at det er god grunn til å drøfte om kompetansekravet i folkebibliotekloven har hatt den virkningen som var tenkt. I meldingen var vurderingen at å opprettholde kompetansekravet i den formen det har hatt, ville kunne hindre en nødvendig omstilling og utvikling i biblioteksektoren. Det er særlig den midlertidige dispensasjonen som ikke har fungert godt for å oppnå den ønskede utviklingen. Det ble lagt til grunn at dispensasjonsordningen er lite hensiktsmessig for å sikre god kompetanse i folkebibliotekene.

I bibliotekmeldingen skisseres fire mulige løsninger for kompetansekravet, men uten at det konkluderes med hvilken løsning som er mest hensiktsmessig. Det heter i meldingen at departementet vil komme tilbake til drøfting av løsningsalternativene i revisjonen av folkebibliotekloven.

Da Stortinget behandlet meldingen sa stortingskomiteen seg enig i at kompetansen blant personalet er en viktig faktor for å tilby en kvalitetsmessig, forsvarlig tjeneste, jf. Innst. S. nr. 320 (2008-2009). Samtidig mente komiteen at det faktisk at 30 pst. av norske kommuner ikke har fagutdannet biblioteksjef, bekrefter at folkebibliotekloven av 1985 ikke har fungert godt nok.

5.2 Høringen

Utgangspunktet for høringsnotatet var at det er bred enighet om at adekvat kompetanse er grunnleggende for gode, fremtidsrettede bibliotek tjenester. Etter en vurdering av hørings svarene i forbindelse med bibliotekmeldingen besluttet departementet å høre to mulige alternativer for en utvikling av kompetansekravet i folkebibliotekloven § 5:

- Alternativ 1: Beholde kompetansekravet til biblioteksjef i kommunen, men fjerne muligheten for dispensasjon der kommunen ikke får kvalifisert fagutdannet søker.
- Alternativ 2: Fjerne kompetansekravet til biblioteksjef i kommunen i loven og erstatte det med et funksjonskrav i forskriften. Et funksjonskrav setter krav til resultatet, eller funksjonen, uten å angi måten resultatet skal oppnås på. Det angir hva lovgiver mener resultatet skal være.

Høringsrunden viste at et overveldende flertall av høringsinstansene støtter at kompetansekravet skal beholdes slik det er beskrevet i alternativ 1. Av 122 hørings svar er det 77 som støtter et forslag om å beholde krav til fagutdannet biblioteksjef og fjerne dispensasjonsordningen der man ikke får kvalifisert søker. Flere av disse mener samtidig at man bør se på hva som skal til for å kvalifisere som fagutdannet biblioteksjef. 19 av hørings svarene har ikke merknader til dette spørsmålet. Av de 77 som ønsker å beholde kompetansekravet er det 13 som mener det er riktig å beholde dispensasjonsadgangen. Det er ti høringsinstanser som ønsker å beholde loven slik den er. Bare 13 av høringsinstansene støtter å fjerne kompetansekravet og erstatte det med et funksjonskrav.

Av instansene som mener at man må beholde kompetansekravet og fjerne den generelle dispensasjonsordningen er blant andre *Norsk Bibliotekforening, Norsk Forfatterforening, samt flere kommuner og fylkeskommuner*. De fleste av høringsinstansene, herunder 41 av kommunene og ni av fylkeskommunene, støtter forslaget om å beholde kom-

petansekravet, men uten en dispensasjonsadgang, fullt ut. *Akershus fylkeskommune* skriver:

Akershus fylkeskommune mener det er svært viktig med fagutdannede bibliotekarer i alle kommuner, og støtter derfor departementet i deres anbefaling av alternativ 1. Vi ser mulighetene for at små kommuner med dette i større grad inngår samarbeid om felles biblioteksjef.

Også en rekke små kommuner støtter en videreføring av kompetansekravet og fjerning av dispensasjonsordningen. Blant annet skriver *Bibliotekene i Nord-Østerdal*:

Dette er spesielt viktig for små kommuner da fagutdannet biblioteksjef ofte er den eneste bibliotekfaglige kompetansen som finnes i kommunen. Det sikrer kvalitet på tjenesten.

Bibliotekarforbundet mener at i tillegg bør den særskilte dispensasjonsadgangen for større kommuner i forskriften § 4 fjernes. Flere av høringsinstansene påpeker også at forskriften må oppdateres med sammenstilling av fag heller enn gitte studieløp.

Det er 13 av instansene som støtter at man skal beholde kompetansekravet, men mener at dispensasjonsadgangen bør beholdes. Begrunnelsen er at små kommuner sliter med å få tak i søkere med tilstrekkelig fagkompetanse og at en fjerning av dispensasjonsadgangen vil kunne føre til flere lovbrudd. *Fagforbundet* mener at både kompetansekrav og dispensasjonsadgang bør beholdes, da det å fjerne dispensasjonsadgangen vil kunne utarme mindre kommuner. Dette er et synspunkt som støttes av flere av høringsinstansene, herunder *Finnmark fylkeskommune* og åtte av kommunene.

Av de som støtter funksjonskravet er begrunnelsen primært at et kompetansekrav kan bli tyngende for små kommuner. *Rogaland fylkeskommune* gir uttrykk for at et kompetansekrav ikke er i tråd med kommunalt selvstyre. *KS* er kritiske til å videreføre et krav til bibliotekfaglig kompetanse knyttet til krav om å ha en biblioteksjef. *KS* skriver:

KS ber derfor at kravet til biblioteksjef tas ut av lovforslaget og at krav til funksjoner og kompetanse knyttes til virksomheten og ikke til enkeltstillinger.

Delta mener at et funksjonskrav bør velges fordi bibliotekene er i endring og det dermed er behov for mange typer kompetanse, slik at det ikke lengre er bare fagutdannede bibliotekarer som kan lede et bibliotek. *Høyskolen i Oslo og Akershus* går uttryk-

kelig imot et funksjonskrav og *Bergen kommune* mener at et funksjonskrav fort vil kunne bli utdatert.

5.3 Departementets vurdering og forslag

Det er bred enighet om at bibliotekfaglig kompetanse i folkebibliotekene er grunnleggende for å sikre gode bibliotek tjenester. Personalets kompetanse er den viktigste faktoren for å kunne tilby en kvalitetsmessig, forsvarlig bibliotek tjeneste. Bibliotekenes virksomhet knytter seg ikke bare til driften av en enkelt bibliotek institusjon i snever forstand, men omfatter også utvidete og utadrettede oppgaver og funksjoner, blant annet overfor spesielle brukergrupper, når det gjelder skoleverket og som del av et nasjonalt nettverk. Det er viktig å se kravet til kompetanse i sammenheng med lovens formålsparagraf. Muligheten til å utvikle biblioteket som kunnskapsallmenning, møtested og kulturarena styrkes gjennom god bibliotekkompetanse på ledernivå i kommunen. I innspill, både i utarbeidelsen av høringsnotatet og i høringsrunden kommer det frem at en konsekvens av å fjerne kompetansekravet vil kunne være at bibliotek ikke innehar den nødvendige kompetanse til å utvikle bibliotek tjenestene slik at de blir innovative og fremtidsrettede. I en digital utvikling mot et sømløst bibliotek tilbud vil det fremdeles være viktig med god kompetanse både på informasjonsøk og organisering, samt annen kompetanse i utvikling av bibliotekets digitale tjenester.

I 1985 var det 183 kommuner (43 pst.) som hadde fagutdannet biblioteksjef. I dag har dette økt til 307 kommuner (71 pst.). Det er grunn til å tro at lovbestemmelsen har vært medvirkende til økningen. Over 90 pst. av befolkningen bor nå i kommuner med fagutdannet biblioteksjef. Lovkravet har ikke medført full dekning. Noe av grunnen til at dette ikke er oppnådd, er at det er vanskelig å få fagutdannede søkere til deltidsstillinger i små kommuner. Det er de små kommunene, med ett årsverk eller mindre i biblioteket, som har problemer med å oppfylle lovkravet.

En rekke av høringsinstansene påpeker at et funksjonskrav lett vil bli minimumskrav som senker ambisjonene for tilbudet og dermed ikke er et incitament for lokale og regionale samarbeidsløsninger. Departementets vurdering er at man i formålsparagrafen på et overordnet nivå bør fastslå hvilke funksjoner et folkebibliotek skal ha. Der som det skulle fastsettes et mer detaljert funksjonskrav knyttet til biblioteksjefstillingen vil det være en fare for at dette fort vil kunne utdateres, og det er ikke sikkert det vil medføre god nok fleksibilitet for alle landets forskjellige kommuner.

Departementet ser behovet for at kommunene skal stå fritt til å organisere sine bibliotekstjenester, men merker seg at en rekke små og store kommuner og fylkeskommuner mener det er riktig å videreføre et kompetansekrav knyttet til en biblioteksjefsstilling. Lovendringene vil etterfølges av en oppdatering av kvalifikasjonskravet i forskriften, noe som i praksis vil gjøre bestemmelsen mer fleksibel for kommunene, ved at det ikke vil være krav om et særskilt studieløp, men en sammensetning av relevante fag.

På bakgrunn av den brede støtten for alternativ 1 i høringsnotatet, mener departementet at det er riktig å holde på et kompetansekrav knyttet til biblioteksjefen ved folkebibliotekene. Departementet foreslår en videreføring av muligheten til å dispensere fra kompetansekravet på fast basis og at nærmere bestemmelser om dette fastsettes i forskrift. En mulighet til å søke om dispensasjon fra kompetansekravet vil ivareta små kommuners autonomi og selvstyre. Som alternativ til å søke om dispensasjon mener departementet at kommunene bør vurdere om kompetansekravet i stedet kan oppfylles ved samorganisering mellom kommuner eller ved å tilby aktuelle kandidater tilleggsutdanning. Slike løsninger for å sikre god bibliotekfaglig kompetanse vil bidra til bedre bibliotekstjenester. Det oppfordres også til å søke råd fra fylkeskommunen i tilfeller der det ikke er mulig å ansette fagutdannet søker. Fylkeskommunen vil kunne gi råd og veiledning for utvikling av både bibliotekstjenestene og hvordan kommunene best fyller stillingen som biblioteksjef. Ved revisjon av forskriften vil den midlertidige dispensasjonsordningen, som har fungert dårlig, bli fjernet. Dette gjøres for å sikre god kompetanse ved bibliotekene. Departementet vil ikke foreslå endringer i den særskilte dispensasjonsordningen jf. forskrift om personale i folkebibliotek av 5. januar 1987 § 4 om adgangen til å dispensere fra kravet om fagutdannet biblioteksjef i folkebibliotek med bred bibliotekfaglig kompetanse i personalet.

Dispensasjonsordningen, med tilhørende utdanningsopplegg, var i utgangspunktet ment som en overgangsordning frem til alle kommuner hadde fått på plass kompetent biblioteksjef. Erfaringen viser at det ofte er de samme kommunene som søker om dispensasjon igjen og igjen. Ordningen med en midlertidig dispensasjon på to år kan hevdes å ha ført til dårligere kompetanse i folkebiblioteket, ved at verken en arbeidsgiver eller den tilsatte selv vil gjennomføre tiltak og satse på utvikling i en midlertidig stilling. En midlertidig stilling vil heller ikke være attraktiv for eventuelle

søkere som har høy kompetanse på andre områder, men som ikke oppfyller kvalifikasjonskravet i forskriften.

Utdanningsopplegget som er knyttet til dispensasjonen fra kompetansekravet skulle bidra til å opprettholde god, bibliotekfaglig kompetanse, også for kommunene med dispensasjon. Denne ordningen har gitt få synlige resultater. Det har de siste årene vært synkende deltakerantall og få som gjennomfører hele utdanningsopplegget. Dette utdanningsopplegget vil avsluttes i sammenheng med en revisjon av dispensasjonsordningen.

At bibliotekene er i endring vil også reflekteres i den bibliotekfaglige utdannelsen. At det er mer enn en type utdanning som vil kunne anses som «fagutdanning» vil måtte reflekteres i regelverket. Departementet vil sette i gang et arbeid med å oppdatere forskrift om personale i folkebibliotek av 5. januar 1987 i kjølvannet av en lovendring. Forskriften definerer i § 2 hva som kvalifiserer som fagutdanning. Forskriften må oppdateres slik at kompetansekravet bedre tilpasses dagens utdanningssystem, som er basert på sammensetning av fag heller enn et gitt studieløp.

6 Fylkesbibliotek – folkebibliotekloven kap. III

6.1 Bakgrunn og gjeldende regler

6.1.1 Innledning

I folkebibliotekloven § 2 blir det slått fast at fylkeskommunen har ansvar for fylkesbibliotek, mens det i kapittel III lovfestes hvordan fylkeskommunen skal organisere et fylkesbibliotek og hvilke oppgaver det skal utføre. Arbeidsoppgavene spesifisert i loven omfatter i hovedsak organisering av fjernlån, lånesamarbeid og rådgivningstjenester for folkebibliotek.

Allerede i St.meld. nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving* (ABM-meldingen) ble det tatt til orde for å gi fylkeskommunene større frihet med hensyn til å organisere sine bibliotekstjenester. I meldingen ble det påpekt at en styrking og utvikling av depotbibliotekfunksjonen til Nasjonalbiblioteket ville medføre effektive endringer for gjennomføring av fjernlån.

Det har lenge vært et politisk siktemål å styrke fylkeskommunen som regional utviklingsaktør, dette er blant annet omtalt i oppgavefordelingsmeldingen. Utredningen *Et nytt løft: Fylkesbiblioteket – revitalisert, ikke utrangert* fra daværende Statens bibliotektilsyn i 2002, om fylkesbibliotekets fremtidige rolle, gikk i samme retning: Større fri-

het med hensyn til organisering og en satsing på rådgivning, kompetanseutvikling, samordning og forsøks- og utviklingsarbeid.

6.1.2 Bibliotekmeldingen

Regjeringen tok i bibliotekmeldingen til orde for å følge opp utviklingen i fylkeskommunene, slik at lovverket primært definerer de oppgavene som skal løses på fylkeskommunalt nivå, og ikke hvilken institusjon som skal løse dem. Oppgavene bør knyttes til fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør, også for bibliotekfeltet, slik at fylkesbiblioteket i sin opprinnelige form kan avvikles dersom den enkelte fylkeskommune anser det som hensiktsmessig. På fylkeskommunalt nivå bør det legges vekt på utviklingsarbeid som kan bidra til å styrke folkebibliotekene og stimulere til samarbeid mellom dem på tvers av kommunegrensene for å utvikle tjenestene som bibliotekene kan yte.

I Stortingets komitéinnstilling til bibliotekmeldingen (Innst. S. nr. 320 (2008-2009) merket komiteen seg at meldingen tar til orde for å ta bort kravet om fylkesbibliotek som institusjon i folkebibliotekloven. Komiteens flertall understreket at bibliotekfaglig kompetanse i fylkeskommunen vil ha stor betydning for å realisere målene som ligger i meldingen. Videre mente flertallet i komiteen at fylkeskommunens oppgaver fortsatt bør forankres i lovverket, selv om oppgavene dreies mot utvikling og rådgivning.

6.2 Høringen

I høringsnotatet foreslo departementet følgende endringer i lovens bestemmelser om fylkesbibliotek:

- Folkebibliotekloven § 8 endres slik at fylkeskommunen pålegges å ivareta regionale bibliotekoppgaver, men kravet om å ha eget fylkesbibliotek fjernes.
- Fylkeskommunens bibliotekoppgaver i loven knyttes til veiledning og utvikling, samt regionale bibliotekoppgaver.
- Det stilles krav til at fylkeskommunen skal ha bibliotekfaglig kompetanse på ledernivå for å kunne gjennomføre fylkeskommunale bibliotekoppgaver.
- Folkebibliotekloven § 9 første ledd, om plikten til å ivareta fjernlånsvirksomheten i fylket, og om felles plan for anskaffelse og oppbevaring av litteratur, fjernes.
- Folkebibliotekloven § 9 andre ledd, om at fylkesbiblioteket kan drive direkte utlån fra bokbuss/bokbåt fjernes.

- Folkebibliotekloven § 10 annet ledd, om samarbeid mellom fylkesbibliotek og fylkeskommunens skoleledelse og om avtaler med de statlige skolemyndighetene, fjernes.
- Folkebibliotekloven § 11 endres ved å fjerne formuleringen om at fylkeskommunen skal gi uttalelser vedrørende fordeling av statlige midler.

Det er 54 av høringsinstansene som har synspunkter på denne delen av forslaget. Av disse støtter 21 instanser forslaget uten noen merknader. 37 uttrykker støtte til forslaget om å fjerne fylkesbiblioteket som institusjon. KS skriver følgende om endringene av bestemmelsene om fylkesbibliotek:

KS er enig i forslaget om å fjerne kravet til «institusjonen» fylkesbibliotek og at fylkeskommunen selv bestemmer hvordan de regionale bibliotekjenestene og oppgavene skal organiseres.

Det er 15 av høringsinstansene som vil beholde fylkesbiblioteket som institusjon, herunder *Bibliotekarforbundet*, *Norsk Bibliotekforening* og tre fylkeskommuner (*Buskerud*, *Finnmark*, *Oppland*). Flere har synspunkter knyttet enten til forslaget om å fjerne fylkesbiblioteket som egen institusjon, til forslaget om å fjerne fylkenes ansvar for fjernlånsarbeidet eller til begge deler. *Norsk Bibliotekforening* mener videre at en fjerning av ansvar for lånesamarbeid vil kunne redusere fylkeskommunens ansvar for å drive bibliotekutvikling. De skriver:

Departementet vil i forslag til ny lovtekst redusere fylkeskommunens utjevne og koordinerende rolle i forhold til litteraturforsyning og samarbeid. Departementet foreslår også å fjerne pålegget om å ha et fylkesbibliotek for å imøtekomme eksisterende forskjeller mellom fylkesbibliotekene. NBF mener at disse lovendringene vil kunne redusere fylkets ansvar for å drive bibliotekutvikling. Vi mener biblioteksektoren trenger en regional enhet som er tillagt ansvar for regional koordinering, utvikling og kompetanseheving.

Det er 13 høringsinstanser som ønsker å beholde ansvaret for lånesamarbeid. *Troms fylkeskommune* støtter forslaget, men mener formuleringen bør være mer overordnet så den ikke ekskluderer et mer overordnet ansvar for kompetansearbeid. De mener § 11 bør beholdes og etterlyser samtidig samarbeid og statlige utviklingsmidler. Troms fylkeskommune mener dessuten at det er proble-

matisk hvis fylkesbiblioteket ikke skal bidra til litteraturforsyningen i fylket og at ansvaret for lånesamarbeid gjøres frivillig.

Akershus fylkeskommune og flere av kommunene mener at fylkene fortsatt bør ha et ansvar for det regionale fjernlånssamarbeidet. Dette ansvaret sikrer innkjøp av lokal litteratur og utjevner forskjellene i regionen. Flere kommuner problematiserer dessuten at fylkesbibliotekenes rolle har vært i endring i mange år og at ressurser til samlingsutvikling og fjernlån ikke har blitt overført til folkebibliotekene i takt med at de er blitt fjernet fra fylkesbibliotekene. De mener fylkeskommunene fortsatt bør ha et ansvar for fjernlånsvirksomheten.

6.3 Departementets vurdering og forslag

Det regionale mellomleddet er viktig for å få til en god forankring av den statlige bibliotekpolitikken. Stadig flere fylkesbibliotek tar en mer aktiv og offensiv rolle overfor folkebibliotekene i regionen. Blant annet er det flere fylkeskommuner som utarbeider egne bibliotekplaner eller tar bibliotek inn som del av andre regionale planer, for eksempel plan for livslang læring. Det er gode erfaringer med regionale og kommunale bibliotekplaner som har sammenheng med den fylkeskommunale bibliotekplanen. Det gir sammenhengende mål og innsatsområder for den samlede bibliotekvirksomheten i både fylkeskommuner, regioner og kommuner. Alle bibliotekplanene behandles politisk, slik at det er god forankring av de ulike satsingene. Fylkesbibliotekene kan se statlig politikk i sammenheng med kommunale vedtak og de reelle forholdene i kommunen, slik at man får en mer smidig utvikling av sektoren. Fylkesbibliotekene bør i tillegg ha en sentral rolle når det gjelder å bygge opp nettverk og kompetanse. Fylkesbibliotekene fungerer som rådgivende organ for Nasjonalbiblioteket når det gjelder nasjonal folkebibliotekutvikling.

Fylkesbibliotek tjenestene i de 19 fylkene er organisert svært forskjellig og omfatter veldig ulike oppgaver. Noen fylker har organisert fylkesbiblioteket som en integrert del av fylkesadministrasjonen. Andre fylkesbibliotek er organisert sammen med et folkebibliotek, mens andre igjen er mer frittstående institusjoner. Den teknologiske utviklingen har ført til nye samarbeidsformer i biblioteksektoren, blant annet ved IKT-basert søk etter bibliotekmateriale og organisering av utlån. Dette har ført til at fylkesbibliotekets oppgaver har endret seg over tid. Fra å bruke store ressurser på lånesamarbeidet i fylket, arbei-

der fylkesbibliotekene i dag i større grad med kompetanseutvikling, samordning og utviklingstiltak. Fylkesbibliotekets rådgivningsrolle går begge veier. Bibliotekene yter både bibliotekfaglig veiledning og assistanse til folke- og skolebibliotekene i fylket, og gir råd til de lokale myndighetene og bibliotekeierne. Mange folkebibliotek har god nytte av fylkesbiblioteket som rådgiver og av å kunne delta i ulike utviklings- og kompetansetiltak.

Det er viktig at loven reflekterer de forskjellene som eksisterer i dag. Det har skjedd en utvikling i de fylkeskommunale bibliotek tjenestene og departementet mener det ikke vil være riktig å stoppe eller reversere denne utviklingen. Kravet bør derfor ikke være knyttet til organisatoriske forhold eller til en organisatorisk enhet, men til hvilke bibliotekoppgaver fylket skal ivareta. Fylkeskommunen må selv ta stilling til hva som er den beste organisatoriske løsningen.

Når det gjelder fylkeskommunenes ansvar for det regionale lånesamarbeidet ser departementet at en rekke av de argumentene som er fremsatt i høringsrunden er viktige. Fylkesbiblioteket bør fortsatt ta ansvar for lånesamarbeidet gjennom sitt arbeid med samordning og utviklingsarbeid, dette innebærer blant annet å koordinere nevnte regionale transportordninger. Når det likevel ikke foreslås noen lovfesting av fylkeskommunens ansvar på dette området, kommer det av at den teknologiske utviklingen har ført til at de fleste folkebibliotek nå tar ansvar for sine egne fjernlån, og bestiller disse uten å gå veien om fylkesbiblioteket. I henhold til dagens retningslinjer har folkebibliotekene anledning til dette. På nasjonalt nivå vil dessuten Nasjonalbiblioteket ha ansvar for lånesamarbeidet gjennom videreutvikling av tjenestene fra Depotbiblioteket og nasjonalt biblioteksøk. Departementet foreslår å holde på en lovbestemmelse som sier at fylkeskommunen kan inngå avtaler om felles bibliotekdrift og lånesamarbeid med en eller flere kommuner. Dette skal dekke fylkeskommunens engasjement for lånesamarbeidet. Et velfungerende samarbeid forutsetter fellestenkning for eksempel om transportordninger, tekniske løsninger og samlingspleie. Begrepet lånesamarbeid er derfor mer dekkende enn «fjernlån» når det gjelder fylkesbibliotekenes aktivitet på området.

Dersom fylkeskommunen skal kunne yte god, relevant veiledning både til kommunene som bibliotekeiere og til folkebibliotek og skolebibliotek, er det viktig at fylkeskommunen har bibliotekfaglig kompetanse på ledernivå. Det har ikke kommet merknader i høringsrunden som skulle tilsi at dette bør fjernes. Departementet foreslår å

videreføre krav til kompetanse på ledernivå i fylkeskommunen.

Det er i dag lovfestet at fylkesbiblioteket skal stå ansvarlig for sin del av den felles plan for anskaffelse og oppbevaring av litteratur, jf. folkebibliotekloven § 9 første ledd. Denne bestemmelsen henger igjen fra tidligere, da fylkesbibliotekene bygget opp egne samlinger for å kunne dekke fjernlånsbehovet, og der de forskjellige fylkesbibliotekene var ansvarlige for forskjellige emner (emnefordelingsplan). Emnefordelingsplanen ble avskaffet for flere år siden. Bestemmelsen foreslås derfor fjernet.

Bestemmelsen om at fylkeskommunen skal gi rådgivende uttalelser om fordeling av statlige midler i folkebibliotekloven § 11 første leddsetning, foreslås fjernet. Denne bestemmelsen er utdatert. I dag er hensynet bak bestemmelsen ivaretatt ved at det er etablert et rådgivende utvalg for bibliotekutvikling som består av representanter for Nasjonalbiblioteket, fylkesbiblioteksjefskollegiet og Universitets- og høyskolerådets bibliotekutvalg.

Som ledd i en opprydding i lovteksten er det foreslått å fjerne bestemmelser som har frivillig karakter, det vil si bestemmelser som viser til oppgaver som er frivillige, ikke obligatoriske. Det foreslås derfor å fjerne bestemmelsen om at fylkesbiblioteket kan drive direkte utlån fra bokbuss/bokbåt. Dette forslaget innebærer ingen innholdsmessig endring. Fylkeskommunen vil fremdeles stå fritt til å utføre slike tjenester. Slike tjenester vil, sammen med for eksempel koordinering av lånesamarbeid, inngå i den nye formuleringen om at fylkeskommunenes bibliotekoppgaver blant annet vil omfatte regionale bibliotekoppgaver.

Bestemmelsen om at det skal være et organisert samarbeid mellom fylkesbiblioteket og fylkeskommunens skoleledelse foreslås fjernet. Det bør være opp til fylkeskommunen å utnytte sine ressurser på en best mulig måte ved å etablere godt samarbeid. Et slikt samarbeid må være grunnleggende for gode bibliotek tjenester i fylket, og det bør være unødvendig å pålegge to enheter innefor samme organisasjon å samarbeide. Dette blir ekstra tydelig når fylkesbiblioteket, som organisatorisk enhet, tas ut av lovteksten. Samtidig foreslås det at bestemmelsen om at «[s]amarbeidet mellom fylkesbiblioteket og de statlige skolemyndighetene i fylket skal sikres ved avtaler, slik at fylkesbibliotekets faglige kompetanse stilles til rådighet for skolemyndighetene» skal fjernes. Innholdsmessig ivaretas bestemmelsen i ny § 6, der det heter at fylkeskommunen skal ivareta regionale bibliotekoppgaver og bibliotekutvikling.

7 Andre endringer

7.1 Innledning

I dag har loven bestemmelser som fremhever en tjeneste fremfor en annen, uten at dette var tilsiktet, eller hvor frivillige løsninger er lovfestet som «kan»-løsninger, uten at de er ment som obligatoriske eller pålagte.

7.2 Høringen

I høringen ble det foreslått å endre bestemmelsen i folkebibliotekloven § 2 slik at ikke bibliotek tjenester til pasienter fremheves blant de som har spesielle vansker med å bruke biblioteket. Videre er det foreslått å endre bestemmelsen i folkebibliotekloven § 4 slik at kommunen stilles friere med hensyn til å fastsette bibliotekreglementet. Det er også foreslått å endre folkebibliotekloven § 14 slik at det fremdeles fremgår hva som er statlige folkebibliotekoppgaver, men at det ikke lenger står i teksten at staten kan gi særlige statstilskudd.

Ingen av høringsinstansene hadde substansielle merknader til disse forslagene.

I høringsnotatet ble det foreslått å fjerne folkebibliotekloven § 6, som fastslår at det skal være et organisert samarbeid mellom folkebiblioteket og de kommunale skolebibliotekene. I høringsrunden har 33 av høringsinstansene, herunder *Norsk Bibliotekforening*, *Bibliotekarforbundet*, *Norsk fagbibliotekforening*, *Skolebibliotekforeningen*, flere fylkeskommuner og kommuner, tatt til orde for at denne bestemmelsen bør beholdes. En rekke av høringsinstansene mener at bestemmelsen er nødvendig for å sikre samarbeid mellom folkebibliotek og skolebibliotek. *Norsk Bibliotekforening* uttaler:

NBF (...) har erfaring med at særskilte bestemmelser kan være til nytte i møte med forvaltningsmessige skiller, for eksempel mellom bibliotek- og utdanningssektoren» og videre at det kun er «i folkebibliotekene det finnes bibliotekfaglig kompetanse, en kompetanse skolebibliotekene drar nytte av gjennom blant annet veiledning, litteraturforsyning og bibliotekbesøk.

En del påpeker imidlertid at samarbeidsplikten bør gjøres gjensidig. Flere høringsinstanser påpeker at folkebibliotekene burde ha et veilednings- og koordineringsansvar for skolebibliotek. Blant annet skriver *Norsk Bibliotekforening* at:

«Folkebibliotekene må ha et overordnet bibliotekfaglig veilednings- og koordineringsansvar for all kommunal bibliotekvirksomhet, inkludert barnehage og skole».

7.3 Departementets vurdering og forslag

Departementet foreslår å endre bestemmelsen i folkebibliotekloven § 2 slik at bibliotek tjenester til pasienter ikke fremheves særskilt blant dem som har spesielle vansker med å bruke biblioteket. Pasientbibliotek skal likevel fremdeles være en del av folkebibliotekvirksomheten. Dette er kun en lovteknisk endring.

Videre foreslås det å endre bestemmelsen i folkebibliotekloven § 4 slik at kommunen stilles friere med hensyn til å fastsette bibliotekreglementet. Det bør altså fremdeles være et krav at kommunen fastsetter reglement. Nasjonalbiblioteket ga nye veiledende retningslinjer i 2010. Disse vil kunne legges til grunn når kommunene utarbeider nye retningslinjer.

Det foreslås også å endre folkebibliotekloven § 14 slik at det fremdeles fremgår hva som er statlige folkebibliotekoppgaver. Det er ikke nødvendig å lovfeste departementets adgang til å støtte bibliotekene via statlige tilskudd. Departementet kan gi, og gir, tilskudd til overordnede bibliotekformål og bibliotekutvikling gjennom tildelinger via Nasjonalbiblioteket.

Begrunnelsen for å fjerne folkebibliotekloven § 6 om samarbeid mellom folkebibliotek og de kommunale skolebibliotekene, er at kommunene bør ta ansvar for hensiktsmessig samarbeid internt i kommunen og at det er unødvendig å pålegge to enheter i samme organisasjon å samarbeide. Departementet mener at det er hensiktsmessig at kommunen sørger for et samarbeid mellom folkebibliotek og skolebibliotek, for å sikre forsvarlige og gode bibliotek tjenester i kommunen. Det bør imidlertid være opp til kommunen å optimalisere bruken av kommunens ressurser, ved å etablere et godt samarbeid mellom folkebibliotek og skolebibliotek. Det er et tilleggsmoment at samarbeidskravet i dag er ensidig, siden det ikke er noe tilsvarende krav om samarbeid i opplæringslova for skolebibliotekene. Departementet vil derfor foreslå at kravet om at folkebibliotek skal samarbeide med skolebibliotek fjernes.

Bestemmelsen i nåværende § 6 andre ledd om at «[d]epartementet gir veiledende retningslinjer for slikt samarbeid.» foreslås fjernet, da slike retningslinjer vil kunne gis uten at det følger av

loven. Få høringsinstanser har problematisert dette forslaget.

8 Harmonisering av bestemmelser for folkebibliotek og bibliotek i universitets- og høyskolesektoren

8.1 Bakgrunn

Det har over lengre tid vært snakk om å vurdere en lovmessig samordning av folkebiblioteksektoren, universitets- og høyskolebibliotekene og andre bibliotek. I St.meld. nr. 22 (1999-2000) var det en målsetting å legge til rette for et sømløst bibliotektilbud, der alle landets bibliotekressurser disponeres under ett. Begrunnelsen for dette henger nært sammen med konsekvensene av Kunnskapsløftet, nemlig at læring vil skje på det sted og til den tid det passer den enkelte, og at bibliotek- og informasjonstjenestene må tilpasses dette.

I bibliotekmeldingen ble det gjort en vurdering av forslaget om felles biblioteklov for alle bibliotektyper. Vurderingen resulterte i at man ikke ville gå videre med et forslag om felles lovverk, men at man i den etterfølgende lovrevisjonen vil vurdere nærmere om det er hensiktsmessig å harmonisere regelverkene for hele sektoren, med sikte på å legge bedre til rette for best mulig utnyttelse av offentlige ressurser.

Rent organisatorisk er det Kunnskapsdepartementet som har det overordnede ansvar for universiteter og høyskoler, og deres bibliotek, som forholder seg til lov 1. april 2005 om universiteter og høyskoler. Universitets- og høyskolebibliotekene deltar allerede i et omfattende samarbeid i biblioteknettverket, og de har tradisjon for å dele kunnskap og informasjon. Deres samlinger består i stadig større grad av digitalisert materiale. Lisensiert materiale vil, av økonomiske grunner, begrense tilgangen utenfor det enkelte universitets og høyskole – og dermed for eksterne brukere. En internasjonal satsing på Open Access vil imidlertid i økende grad gjøre digitalisert, faglig materiale offentlig tilgjengelig, også ved folkebibliotek.

8.2 Høringen

I høringsnotatet foreslo departementet ingen endringer med hensyn til harmonisering av regelverkene for folkebibliotek og universitets- og høyskolebibliotek.

Få høringsinstansene kommenterer dette. En del støtter det eksplisitt og en del mener at depar-

tementet burde gjøre en ny vurdering av spørsmålet om felles lovverk. Noen høringsinstanser påpeker at det er et demokratisk problem at det ikke sikres fri tilgang til universitets- og høyskolebibliotekenes (UH-bibliotek) digitale samlinger. Blant annet skriver *Norsk Bibliotekforening* følgende:

NBF mener at det er nødvendig å pålegge offentlig finansierte bibliotek å samhandle for å sikre lånesamarbeidet, om mulig gjennom lovtekst.

På den andre siden støtter de universitetene som har sendt hørings svar forslaget og *Universitets- og høyskolerådet* skriver:

Samarbeid mellom UH-sektorens bibliotek og folkebibliotekene og allmennhet er viktig, og UH-bibliotekene deltar også bredt i nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

8.3 Departementets vurdering og forslag

Dagens fjernlånsamarbeid mellom universitets- og høyskolebibliotekene og folkebibliotekene fungerer godt når det gjelder både analogt og digitalt materiale. Lånesamarbeidet er basert på veiledende retningslinjer utarbeidet av tidligere ABM-utvikling, oppdatert sist i 2010.

Departementet har ikke i høringsrunden kunnet avdekke et reelt behov for å harmonisere regelverkene for de forskjellige bibliotektypene. Det er ikke vist til stor etterspørsel ved folkebibliotek som ikke kan dekkes innenfor gjeldende ordninger. En del høringsinstanser har pekt på prinsipper som bør ligge til grunn for å sikre sømløst bibliotektilbud. Ideen om sømløse bibliotek tjenester skal også underbygge demokratikanten og fri tilgang for alle til alle felles bibliotekressurser.

Departementets oppfatning er at vanlige folks tilgang til både analogt og digitalt materiale ved UH-bibliotek ivaretas greit ved innlån til folkebibliotek. Lisensene for tilgang til digitalt materiale baserer seg på opphavsrettbaserte avtaler med leverandører, der prisen er beregnet ut fra en angitt brukergruppe. Det er CRISTIN (Current Research Information System In Norway) som fremforhandler konsortieavtaler som bibliotekene kan velge å slutte seg til. Det er nytt at det i disse avtalene er fremforhandlet anledning også til fjernlån til brukere ved folkebibliotek. Det vil si at digitale ressurser kan søkes opp av folkebiblioteket og lånes ut utenfor biblioteklokalets vegger i papirform. Altså kan en låntaker få sitt folkebiblio-

tek til å be om fjernlån av digitalt materiale, som kan sendes digitalt og skrives ut til låntakeren på papir. På denne bakgrunn mener departementet at der det er behov for tilgang til både digitalt og analogt materiale ved UH-bibliotek, vil dette være ivaretatt av gode samarbeid mellom bibliotekene i de to sektorene.

Departementet vil ikke foreslå lovendringer som bidrar til ytterligere harmonisering av regelverkene på biblioteksektoren.

9 Merknader til de enkelte bestemmelsene

Til § 1:

Forslaget til endring av § 1 tydeliggjør bibliotekenes formidlingsansvar for alle typer medier og lovens teknologinøytralitet. Både den fysiske og digitale møteplassfunksjonen og formidlingsansvar for alle typer medier, omfattes av loven ved at bestemmelsen holdes teknologinøytral.

Formålsbestemmelsen gir en tydelig ramme for hvilke funksjoner og bibliotek tjenester innbyggerne i hver enkelt kommune kan forvente seg, ved at den også reflekterer bibliotekenes møteplassfunksjon og ansvar for aktiv formidling av kunnskap og kultur. Bibliotekenes uavhengighet er viktig for å fylle funksjonen som en demokratisk arena, som skal være tilgjengelig for alle. Dette aspektet ved folkebibliotekenes funksjon bidrar til oppfyllelse av ytringsfriheten, og sikrer at det legges til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale. Det skal ikke legges føringer på aktivitetene ved et folkebibliotek, eller innholdet i et folkebiblioteks program.

Forslaget innebærer at bibliotekenes ansvar for aktiv formidling presiseres.

Til § 2:

Forslaget til endring sikrer at en type tjeneste (bibliotek tjenester til pasienter) ikke fremheves blant dem som har spesielle vansker med å bruke biblioteket. Endringen sikrer at virkeområdet kommer klarere frem av teksten.

Til § 3:

Forslag til endring av bestemmelsen skyldes at det ikke lenger er behov for felles regler for utarbeidelse av årsmelding. Krav til årsmelding blir ivaretatt av den enkelte kommune.

Til § 4:

Forslaget til endring i tredje ledd sikrer at loven reflekterer kommunens plikter og rettigheter. Det er kommunene selv som utarbeider og fastsetter reglement for sin folkebibliotekdrift. Staten kan fremdeles utarbeide en veiledning for hvordan slike retningslinjer bør utformes, som ledd i gjennomføringen av en nasjonal bibliotekpolitikk.

Til § 5:

Kompetansekravet for biblioteksjefer videreføres, og det vil være anledning til å søke om *fast* dispensasjon fra kravet dersom det ikke melder seg fagutdannet søker til en utlyst stilling. Det vil fortsatt være mulig å dispensere fra kravet om fagutdannet biblioteksjef i kommuner med godt utbygd bibliotekteneste og bred bibliotekfaglig kompetanse. Bestemmelser om kvalifikasjonskrav og dispensasjon fastsettes i forskrift.

Til § 6:

Det er viktig at loven tar høyde for de organisatoriske forskjellene som eksisterer i de forskjellige fylkeskommunene. Den foreslåtte endringen i § 6 knytter fylkeskommunens ansvar til hvilke bibliotekoppgaver som skal ivaretas i fylket og ikke til

organisasjonsform. Fylkeskommunen må selv ta stilling til hva som er den beste organisatoriske løsningen.

Et velfungerende samarbeid forutsetter felles tenkning for eksempel om transportordninger, tekniske løsninger og samlingspleie. Begrepet lånesamarbeid er derfor mer dekkende enn «fjernlån» når det gjelder fylkesbibliotekenes aktivitet på området.

Til § 7:

Forslag til ny § 7 skal sikre at fylkeskommunen har nødvendig fagkompetanse til å sikre at bibliotekoppgavene ivaretas på en faglig forsvarlig måte. Dersom fylkeskommunen skal kunne yte god, relevant veiledning både til kommunen som bibliotekteier og til folkebibliotek og skolebibliotek, er det viktig at fylkeskommunen har bibliotekfaglig kompetanse på ledernivå.

Kulturdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i lov om folkebibliotek.

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i lov om folkebibliotek i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i lov om folkebibliotek

I

I lov 20. desember 1985 nr. 108 om folkebibliotek gjøres følgende endringer:

Lovens tittel skal lyde:

Lov 20. desember 1985 nr. 108 om folkebibliotek
(*folkebibliotekloven*)

§ 1 skal lyde:

§ 1 *Målsetting*

Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom *aktiv formidling* og ved å stille bøker og *andre medier* gratis til disposisjon for alle som bor i landet.

Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.

Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.

Bibliotekenes innhold og tjenester skal gjøres kjent.

Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem.

§ 2 skal lyde:

§ 2 *Lovens virkeområde*

Loven gjelder for den offentlige folkebibliotekvirksomheten, herunder de lokale folkebibliotekene som kommunen har ansvaret for (lovens kap. II), *fylkeskommunens bibliotekoppgaver* (lovens kap. III), og *særlige bibliotekformål* som staten har ansvaret for (lovens kap. IV).

Folkebibliotekvirksomheten *omfatter bibliotek tjenester for alle* som har spesielle vansker med å bruke biblioteket.

§ 3 skal lyde:

§ 3 *Lånesamarbeid, registrering m.v.*

Bibliotekene skal følge felles regler om lånesamarbeid og registrering, og for *innlevering* av statistikk. Departementet kan gi nærmere forskrift.

§ 4 tredje ledd skal lyde:

Kommunen fastsetter reglement for *folkebiblioteket*.

§ 5 overskriften skal lyde: *Kompetanse*

§ 5 andre ledd skal lyde:

Departementet kan dispensere fra bestemmelsen *i særskilte tilfeller* og gir nærmere forskrifter om kvalifikasjonskrav.

§ 6 oppheves.

Kapittel III overskriften skal lyde: *Fylkeskommunens bibliotekoppgaver*.

§ 8 oppheves.

Nåværende § 9 blir ny § 6 i kapittel II og skal lyde:
§ 6 *Generelt*

Fylkeskommunen skal ivareta regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling, herunder gi råd til lokale myndigheter, yte bibliotekfaglig veiledning og assistanse, og arrangere møter og kurs om bibliotekspørsmål.

Fylkeskommunen kan opprette avtaler om felles bibliotekdrift og *lånesamarbeid* med en eller flere kommuner.

Ny § 7 i kapittel III skal lyde:

§ 7 *Kompetanse*

Fylkeskommunen skal ha bibliotekfaglig kompetanse på ledernivå til å gjennomføre fylkeskommunale bibliotekoppgaver. Departementet gir nærmere forskrifter om kvalifikasjonskrav.

§§ 10 og 11 oppheves.

Nåværende § 13 blir ny § 8 i kapittel IV.

Nåværende § 14 blir ny § 9 i kapittel IV og skal lyde:

§ 9 *Særlige bibliotekformål*

Statlige oppgaver omfatter bibliotekformål som ikke naturlig hører inn under den enkelte kommunes ansvarsområde, eller som er av særlig betydning for opprettholdelse av et nasjonalt biblioteksystem.

Nåværende § 16 blir ny § 10 i kapittel V.

II

Ikrafttredelse:

Loven skal tre i kraft fra det tidspunkt Kongen bestemmer.
